

+Handläggare: Karin Söderling
Telefon: +46 (0)8 508 30121

Till
KN 2012-11-06

Program för Järva begravningsplats, svar på remiss.

Remissyttrande

Förslag till beslut

Kyrkogårdsnämnden överlämnar detta tjänstelåtande som svar på stadsbyggnadskontorets remiss ”Program för detaljplan, Järva begravningsplats”.

Mats Larsson
Förvaltningschef

Sammanfattning

Kyrkogårdsnämnden har fått ett förslag till program för detaljplan för en begravningsplats på Järvafältet på remiss. Programmet innebär att ett drygt 50 ha stort område på och runt Granholmstoppen kan inrymma avgränsade begravningskvarter – Öar - som läggs ut i landskapet. Programmet omfattar också möjlighet till två ceremonilokaler och en servicebyggnad, ny infrastruktur samt anläggande av våtmarksområden som också har funktionen av biologiska reningsanläggningar för yt- och dränvatten.

Förvaltningen ser positivt på utformningen av begravningsplatsen som på ett bra sätt fångar upp platsens skönhetsvärden och dess komplexitet och som på ett helt nytt och flexibelt sätt ger utrymme för en mångfald av gravskick och gravmönster. Platsen utgörs av ett välbeläget och vackert naturområde med rik kulturhistoria och den nya begravningsplatsen kan, förutom att erbjuda efterfrågad begravningsmark i nordvästra Stockholm, också bli ett sätt att långsiktigt säkra och förädla platsens befintliga värden.

Utbyggnaden är ett långsiktigt åtagande och eftersom planeringsnivåerna framgent kan vara svåra att överblicka efterfrågar förvaltningen en flexibilitet i detaljplanen

både avseende byggnader och den exakta utbredningen av gravkvarteren samt infrastrukturlösningar och parkeringsmöjligheter.

De nyanläggningar som även ska betjäna ett rörligt friluftsliv och eventuella omhändertaganden av "gamla" miljösynder kan inte enbart bekostas av begravningsavgiften. Avtal om finansiering måste upprättas vid genomförandet. Detta avser även miljöpåverkan från kommande vägprojekt som ansluter mot begravningsplatsen och som måste ges adekvata bulleravskärmningar för möjliggöra en rofylld och värdig miljö för begravningsgäster och besökare till de enskilda gravkvarteren.

Förvaltningen påpekar i sitt remissvar att markens beskaffenhet i det tilltänkta området är problematisk. En första etapp föreslås i utfyllnadsdelarna i och kring Granholmstoppen. Dessa områden har delvis okänt innehåll och kräver omfattande masshantering. En utbyggnad av antalet kistgravar utgör därmed ett betydande ekonomiskt åtagande för kyrkogårdsnämnden. En hög kostnad kan därför endast accepteras om antalet gravplatser blir tillräckligt många.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom förvaltningschefens stab. Synpunkter på programmet har bland annat inhämtats från en inter-religiös referensgrupp med representanter från olika trossamfund samt en intern referensgrupp med personal från kyrkogårdsförvaltningens verksamheter. Kyrkogårdsnämnden har getts löpande information kring planeringen. Ärendet har också behandlats i förvaltningsgrupp 2012-10-30.

Bakgrund

Behovet av framför allt mark för kistgravsättning har blivit allt mer akut och den nya begravningsplatsen är tänkt att möta ett långsiktigt behov och kunna byggas ut i etapper. Som situationen ser ut idag så har år 2020 all befintlig mark för kistgravsättningar tagits i bruk i västra Stockholm. Om inte en ny begravningsplats anlagts vid denna tidpunkt återstår alternativet att kistgravsättningar får ske på begravningsplatser i södra Stockholm, i första hand vid Strandkyrkogården invid kommungränsen till Tyresö.

11 december 2008 godkände stadsbyggnadsnämnden ett start-PM för planläggning av en ny begravningsplats i sydvästra delen av Järva friområde. Detta beslut var då ett resultat av många diskussioner och utredningar av alternativa platser för en ny begravningsplats i nordvästra Stockholm.

I start-PM angavs ett planområde helt och hållet väster om Granholmstoppen. I fortsatt arbete har det visat sig att om även Granholmstoppen inkluderas i planområdet kan begravningsplatsen på ett bättre sätt anpassas till områdets natur-, kultur- och rekreationsvärden, samtidigt som den första etappen kan placeras i ett område som inte allt för mycket störs av bygandet av Förbifart Stockholm.

Det program för detaljplan om Järva begravningsplats som nu tagits fram (tidigare utsänt till nämnden) har sin utgångspunkt i de danska arkitekterna Kristine Jensen och Poul Ingemanns vinnande bidrag – Öarna - i den arkitekttävling som genomfördes 2010. Programmet har bearbetats framförallt utifrån geotekniska utredningar av platsens förutsättningar att kunna användas för framförallt kistgravsättning men också utifrån synpunkter som framförts av olika referensgrupper. Till programhandlingarna finns också en miljökonsekvensutredning och i denna görs bedömningar av förslagets inverkan på natur- och kulturmiljön och på områdets rekreativa värden.

Programmet innebär i korthet att ett drygt 50 ha stort område på och runt Granholmstoppen kan inrymma avgränsade begravningskvarter – Öar- som läggs ut i landskapet. Programmet omfattar också möjlighet till två ceremonilokaler och en servicebyggnad, ny infrastruktur samt anläggande av våtmarksområden som också har funktionen av biologiska reningsanläggningar för yt- och dränvatten.

Programmet har tillsänts Kyrkogårdsnämnden för yttrande.

Förvaltningens synpunkter

Kyrkogårdsnämnden har som huvudman för begravningsverksamheten ett ansvar att anordna allmänna begravningsplatser för dem som är folkbokförda inom kommunen. Huvudmannen ska även tillhandahålla särskilda gravplatser för dem som inte tillhör ett kristet trossamfund. Konkurrensen om mark i en stadigt växande storstad har varit och är ett problem för planeringen av ny gravmark.

Redan under 1970- och 80-talen gjordes ett antal utredningar för att långsiktigt säkra tillgången till gravmark i Stockholm. I den planeringen ingick även kunna ha en krisberedskap för händelser som kunde innebära många döda, exempelvis epidemier. Utredningarna inriktade sig på att hitta mark som var grävbar och lättbearbetad, helst en grusås, en tillgänglig plats och helst med vacker natur.

Om valet av plats - om kontext – om behov av sammanhang

Resultatet av ovanstående utredningar blev byggandet av Strandkyrkogården i sydöstra Stockholm, en ca 25 ha stor begravningsplats i ett vackert naturområde och där också marken var en del av Stockholmsåsen. Strandkyrkogården följde 1900-talets planeringsideal med en naturromantisk prägel och i ett avskilt läge i förhållande till bebyggelse. Här finns dock tillgång till en mångfald av olika gravskick, ex skogsgravar och olika gravkvarter utifrån tillhörighet till olika trossamfund. Trots detta sker det relativt få gravsättningar här varje år. Anledningen får antas handla om att platsen saknar en kontext, ett sammanhang som på ett naturligt sätt ger människor anknytning till platsen. Det är de personer som har en mer naturlig anknytning till platsen, dvs boende i Tyresö, som väljer att begravas här.

I tävlingsprogrammet om den nya begravningsplatsen skrev ytterstadsborgarrådet Joakim Larsson och kyrkogårdsnämndens ordförande Yvonne Fernell-Ingelström bland annat: ”(..) ett område med gravar från vikingatid och medeltid som tillsammans med nya gravskick skapar integration i tid och rum, mellan gammalt och nytt samt mellan olika kulturyttringar och traditioner (..) en tydlig vision att skapa en modern begravningsplats, som ger platsen identitet utifrån nytänkande, god gestaltning och lyhördhet för besökarnas behov.”

Den föreslagna begravningsplatsen vid Järva kan bli en naturlig integrerad del i det samhällsliv som finns runt Järvafältet. På många sätt kan den också bli en plats som gör nya möten möjliga. Människor som sällan tar sig ut på fältet får en anledning till detta, möten mellan olika kulturer blir möjliga eftersom det här kommer att finnas utrymme för många olika gravskick och begravningsstraditioner.

Också placeringen, i relativt nära anslutning till bostadsområdena runt fältet, kan bidra till att knyta samman stadsdelarna och på ett naturligt sätt integrera begravningsplatsen i samhällslivet. Begravningsplatser eller kyrkogårdar har historiskt sett varit viktiga bidrag för att stärka hembygdskänslan bland boende.

Om flexibilitet - kan detaljplanen ha tillräcklig flexibilitet för att möta kommande behov?

Inhägnaden – en tydlig gräns, varje Ö kan ges ett bestämt innehåll

Traditionellt har nya begravningsplatser byggts ut genom att ett större område avsatts och inhägnats och till och med av biskopen vigts in som begravningsplats. 1900-talets kyrkogårdar lades med fördel på en plats utanför staden eller avskilt

från bostadsbebyggelse. Strandkyrkogården i södra Stockholm följer detta mönster. Ett inhägnat område som tar stora arealer i anspråk, även innan den är fullt utbyggd. Denna typ av inhägnad stänger också ute besökare som skulle kunna använda marken på annat sätt, för exempelvis rekreation, trots att det kan dröja många decennier innan marken tas i anspråk för begravningsändamål. Liknande planering skedde även på Råcksta begravningsplats som planerades för urngravar, stora arealer stängslades in och det kan dröja många decennier innan marken tas i anspråk fullt ut. Efterfrågan på gravskick ändras också med tiden. Just nu finns en efterfrågan på askgravplatser och askgravlundar, gravskick som inte innebär en gravupplåtelse i traditionell mening men som är mindre anonyma än minneslund.

Därför är Öarna 2000-talets begravningsplats, en fungerande planeringsmodell för en ny begravningsplats. Varje enskilt gravområde kan ges en tydlig avgränsning utåt, med staket, murar, häckar eller dylikt. Det blir tydligt när man går in i gravkvarteret att man befinner sig på gravmark som kräver avgränsning mot omvärlden, rofylldhet och ett värdigt och respektfullt förhållningssätt. Varje Ö kan ges en egen prägel, utformas i enlighet med religiösa traditioner, givet inom vissa ramar, eller upplåtas som allmänt gravkvarter eller som askgravplats eller minneslund. Eftersom vi inte vet vad som efterfrågas om 30 år är det ett önskemål att planen kan erbjuda så hög flexibilitet som möjligt.

Långsam och flexibel utbyggnad - utrymme för rekreativ användning av områden
Till skillnad mot den traditionella 1900-tals begravningsplatsen stängslas inte hela området in och avgränsas formellt för begravningsändamål. En långsam och flexibel utbyggnad gör att områden som inte tas i anspråk i ett initialt skede, och troligtvis under lång tid kan användas till andra ändamål. Det kan vara betesdrift i samarbete med Hästa gård, att Discgolf anläggningen finns kvar under lång tid i området, utrymme finns kvar för koloniträdgårdar och det allmänna friluftslivet. En sådan flexibilitet saknas ofta i de traditionella 1900-tals kyrkogårdarna.

Om att använda kyrkogårdar som parker och naturområden
”Kyrkogården är inte bara till för de döda utan även för de levande” är ett uttryck som alltmer präglar planeringen av nya begravningsplatser i norra Europa. Idag används många befintliga begravningsplatser allt mer som parker, gröna oaser och för det rörliga friluftslivet. Skogskyrkogården och Norra begravningsplatsen är populära joggnings- och cykelstråk och till och med platser för lekaktiviteter som pulkaåkning och drakflygning. Detta oavsett om det finns ordningsföreskrifter och skyltar som vädjar om ro och stillhet på begravningsplatsen. Förvaltningen tar emot många synpunkter från allmänheten kring detta, såväl positiva som negativa.

Innerstadskyrkogårdarna möter ett allt större besökstryck som önskar använda platserna som parker, för pic-nic och andra aktiviteter. Enligt lokala ordningsföreskrifter får besökarna inte ta med hunden in på kyrkogården eller begravningsplatsen – en föreskrift som efterlevs i allt mindre grad.

Öarna ger med sin utformning en tydlighet i vad som tillåts utanför och innanför de avgränsade begravningsområdena. Det bör fortfarande vara möjligt att anlägga promenadstråk mellan begravningsöarna, att plocka svamp och blommor, att bedriva fårskötsel mm.

Hur möter detaljplanen detta behov av flexibilitet?

Förvaltningen befarar att detaljplanen i sina juridiska bestämmelser kommer att låsa fast markanvändningen i allför hög grad. Det behövs en flexibilitet som ger utrymme för att öka eller minska enskilda begravningsöar, att kunna komplettera med mindre tillägg, som mindre bygganordningar, exempelvis skärmtak intill begravningsområdena för utomhusceremonier. Detsamma gäller behovet av infrastruktur och parkeringsmöjligheter. Det finns inte år 2012 möjlighet att detaljplanera utformningen 20, 30, eller 50 år framåt, eftersom vi inte vet hur behoven ser ut just då. Därför är det önskvärt med mer generella bestämmelser i detaljplanen, men där det naturligtvis går att lägga fast vissa gestaltungsprinciper i ett program.

Om planeringsbehov och ekonomiska åtaganden – begravningsavgiften ska användas för begravningsändamål

Viktigt att avsätta gravmark för kistgravar

Planområdet uppgår till ca 50 ha. Av denna areal föreslås 10-15 ha användas för begravningsändamål. Kyrkogårdsförvaltningen har bedömt att en traditionellt utformad begravningsplats i storleksordningen 25-30 ha behövs byggas för att möta långsiktiga behov. En sådan anläggning innehåller traditionellt utformad ca 20 000 gravar samt mark för infrastruktur, serviceområden, ceremonilokaler, meditationsplatser mm. Planeringsbehovet för kistgravar bedöms vara ca 10 000. (varje kistgrav kan innehålla 1-2 kistor). Om det sker ca 150 kistgravsättningar per år vid Järva räcker marken till ca 70-100 år. Det kommer naturligtvis ske ett antal andra typer av gravsättningar, i urngravar, i askgravplatser, spridning i minneslund mm.

Frågan uppstår då förstas om Järva begravningsplats är för liten för att möta framtida behov. Frågan är troligtvis för tidigt ställd. Vi vet inte idag hur behovet ser ut om 30 år. Vi vet idag inte om det är fler som väljer kremering i framtiden, eller om det utvecklas andra begängelseskick som blir mer efterfrågade. Det är

dock av yttersta vikt att de områden som pekats ut som möjliga som kistgravområden också avsätts som gravmark i detaljplanen.

Höga kostnader förenade med att utveckla marken - miljöåtgärder lösas i samråd - gemensam finansiering?

Markens beskaffenhet är också problematisk. Här finns inga lättgrävda grusåsar utan i de låglänta delarna är det höga grundvattenflöden som begränsar möjligheterna till kistgravsättningar. De låglänta delarna ligger i den västra delen och kommer under många år vara utsatt för buller och påverkan i samband med att Förbifart Stockholm byggs. Detta innebär att en första etapp föreslås i utfyllnadsdelarna i och kring Granholmstoppen. Dessa områden har delvis okänt innehåll och kräver omfattande masshantering. Stora delar av massorna måste troligtvis sorteras och skiftas ut. En del av innehållet kan dessutom behöva skickas på deponi. En utbyggnad av antalet kistgravar utgör därmed ett betydande ekonomiskt åtagande för kyrkogårdsnämnden. Hur stor denna kostnad kommer att bli är ännu inte klarlagt. Med hjälp av extern konsult pågår nu sådana beräkningar. Förvaltningen vill dock påpeka att kostnaderna måste ställas i relation till antalet gravplatser som den nya begravningsplatsen kan ge. En hög kostnad kan endast accepteras om antalet gravplatser blir tillräckligt många.

Förslaget innehåller infrastrukturutbyggnader som ökar tillgängligheten för alla besökare till området och inte bara besökare till begravningsöarna. Även större restaureringar av våtmarksområden föreslås – delvis som åtgärder för att ta hand om ytvatten och dränvatten från gravområdena – men också för att ge en ökad biologisk mångfald som en åtgärd som hanterar den igenväxning som nu sker och eventuella föroreningar i befintligt yt- och grundvatten – dvs. ”gamla” miljösynder. De nyanläggningar som även ska betjäna ett rörligt friluftsliv och eventuella omhändertaganden av ”gamla” miljösynder kan inte enbart bekostas av begravningsavgiften. Avtal om finansiering måste upprättas vid genomförandet.

Detta avser även miljöpåverkan från kommande vägprojekt som ansluter mot begravningsplatsen och som måste ges adekvata bulleravskärmningar för möjliggöra en rofylld och värdig miljö för begravningsgäster och besökare till de enskilda gravkvarteren.